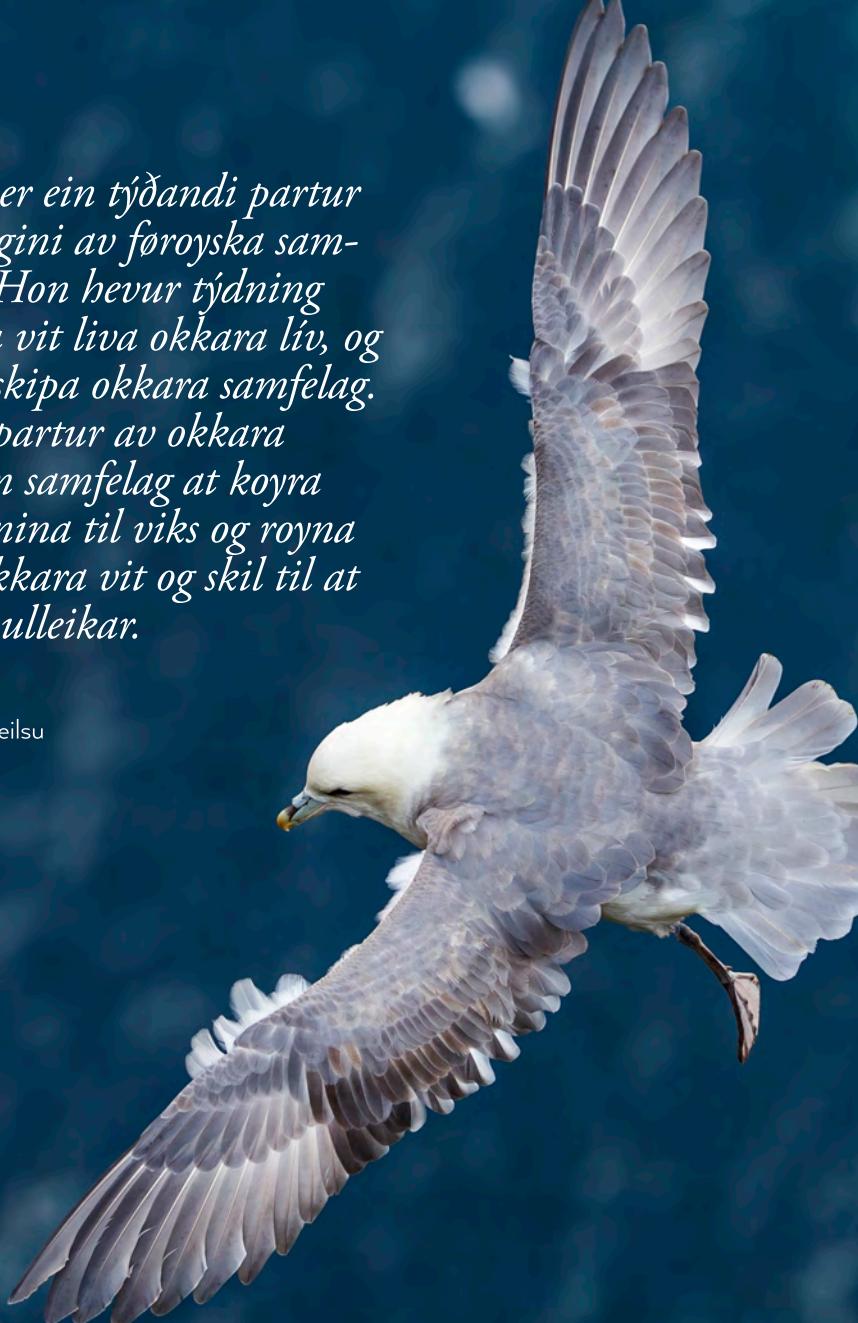

GRANSKING SKAPAR FRAMBURÐ

“ Gransking er ein týðandi partur av menningini av fôroyska samfelagnum. Hon hevur týdning fyri, hvussu vit liva okkara lív, og hvussu vit skipa okkara samfølag. Tað er ein partur av okkara búning sum samfølag at koyra vanahugsanina til viks og royna at bruða okkara vit og skil til at greina trupulleikar.

PÁL WEIHE
Professari í fólkahelsu

NÝGGJ VITAN BRYNJAR OKKUM TIL FRAMTÍÐINA

Nýggj vitan um hættisligar sjúkur, ið eru vanligari í Føroyum enn aðrastaðni.

Nýggir hættir at fyribyrgja sjúkum í alivinnuni. Nýggj átök, ið kunnu menna málið hjá børnum. Og nýggjar tøknilar loysnir fyri, hvussu avbyrgd oyggjasamfelög kunnu tryggja stóðuga grøna orku.

Føroyskir granskasar skapa úrslit, sum tryggja framburð og trivnað í Føroyum og vekja ans í londunum kring okkum.

Eitt samfølag krevur alsamt nýggja dagförla vitan. Ílögur í gransking og menningsgeva stóran samfelagsligan vinning.

Gransking kann brúkast til at skilja fortíðina og nútíðina og til at fyrireiða okkum til framtíðina. Úrslit frá gransking kunnu brúkast til fyribyrging og viðgerð í heilsuverkinum, til undirvísing frá fólkaskúla til universitet, til náttúruumsiting, til samfelags-

planlegging, til vørumenning og framleiðslu í ymsum vinnum.

Londini kring okkum leggja langtíðarætlanir fyrir samfélagsmenning og gera stórar ílögur í gransking og menning fyrir at fáa til vega vitan at menna samfølagið við og fyrir at standa seg í kappingini við onnur. Vanligt er, at almenni og privati geirin tilsamans gera ílögur á trý til fýra prosent av BTÚ.

Skal føroyska samfølagið verða eins gott ella betri at liva og virka í sum onnur lond, skulu vit gera ílögur, sum í minsta lagi eru á sama stigi sum í grannalondunum. Vit skulu leggja miðvísar og framsøknar ætlanir fyrir komandi árini við einum burðardyggum samfølagi sum máli. Rúm má verða fyrir bæði grundgransking og royndum við nýggjum hugskotum.

“ Vit kunnu skapa nógv meira í Føroyum við samstarvi millum vinnu og granskning. Tey, ið starvast í vinnuni, hava virðismiklar royndir frá dagliga arbeidinum, men vit mugu eisini hava granskarar í Føroyum, sum bædi duga at útvega vitan uttanífrá og at skapa nýggja vitan.

ATLI GREGERSEN
Stjóri á Hiddenfjord

“*Eingin trúði, tað bar til at trola eftir lús.
Vit gjørdu tað kortini,
og nú gera onnur tað eisini.*

GUNNVØR Á NORDÍ

Lívfröðingur, ph.d.

Deildarleiðari á Fiskaaling

TROLING EFTIR LÚS FYRIBYRGIR SMITTU

Tá Gunnvør á Norði saman við øðrum granskaram á Fiskaaling fór undir at trola eftir lús, vóru tað ikki nógv, sum hildu, at tað gav nakra meinung. Men lúsa-trolingarnar góvu virðismikla vitan um smittuleiðina hjá lúsini, sum alivinnan síðani hevur havt stórt gagn av.

– Tá lúsini er komin á fiskin, fer hon ikki av aftur. Men hon ferðast í sjónum í nakrar dagar, áðrenn hon setur seg á fiskin, og tá ber til at seta fyribyrjandi tiltøk í verk, sigur Gunnvør.

Tá alarar vita, hvar lúsini er, kunnu teir leggja alibrúkini onkra aðrastaðni. Nakrir alarar hava eisini gjört royndir við at leggja net uttanum aliringarnar, um nógv lús er í sjónum.

– Vit fingu at vita bæði í Føroyum og uttanlands, at tað ikki bar til at trola eftir lús. Vit gjørdu tað kortini, og nú er hetta ein tænasta, ið vinnan biður um, og granskurar í øðrum londum eru eisini farnir at gera tað, sigur Gunnvør.

“ Eingin hevur gjört
eina ætlan fyri, hvussu
avbyrgd samfelög kunnu
fáa støðuga grøna orku.
Stórur áhugi er tí fyri
granskingini, sum verður
gjørd í Føroyum.

HELMA MARIA TRÓNDHEIM

Orku- og umhvørvisverkfrøðingur.

Vinnu ph.d.-lesandi á SEV,

Fróðskaparsetrinum og Aalborg Universiteti

GRANSKING SKAL TRYGGJA STØÐUGA GRØNA ORKU

Í 2030 skal øll elorka í Føroyum stava frá varandi orkukeldum. Men sólorka og vindorka eru svikaligar orkukeldur, og loysnir mugu finnast, so elnetið framvegis verður støðufast.

– Vindurin skiftir, og sólin skínur ikki altið. Onnur lond kunnu keypa streym frá grannalondum, tá tey hava ov lítið sjálvi, men tað kunnu vit ikki, tí vit liggja avbyrgd í Norðuratlantshavi, sigur Helma Maria Tróndheim.

Helma Maria er farin undir eina vinnu

ph.d.-verkætlan, sum skal finna fram til, hvørjar tøknilar loysnir kunnu stýra el-framleiðsluni frá vindmyllum, sósellum og øðrum varandi orkukeldum, so elveit-tingin framvegis verður støðug, hóast orkukeldan er óstøðug.

Eingin hevur granskað og gjørt eina ætlan fyri, hvussu avbyrgd oyggjasamfelög kunnu fáa støðuga grøna orku. Onnur lond, serliga oyggjasamfelög, hava tí stóran áhuga fyri tí gransking, sum verður gjørd í Føroyum.

VINNU PH.D. BYGGIR BRÝR MILLUM VINNU OG UNIVERSITET

Tríggjar vinnu ph.d.-verkætlanir hava fingið eina millión kr. hvør í stuðli frá Granskingaráðnum og eru nú í gongd.

Vinnu ph.d.-verkætlanir eru eitt sterkt amboð at byggja brýr millum almennar granskingarstovnar og vinnufyrítókur. Skipanin verður nógv nýtt í öllum Europa til at styrkja samstarvið millum alment og privat og harvið økjá vitanarbýtið og kappingarförið.

Tað almenna letur umvegis stuðuls-skipanir fíggjarligan stuðul til verkætlanir hjá vinnufyrítókum, upp til helvtina av tí, sum verkætlanin kostar. Hin partin letur fyritókan sjálv.

Vinnufyrítókurnar taka stig til og av-

gera innihaldið í verkætlanini, meðan universitetini standa fyri akademisku útbúgvingini.

Vinnu ph.d.-verkætlanir skapa nyttuvirði í vinnufyrítókum við at styrkja tilgongdir og bygnað og menna vörur og tænastur.

Granskingaráðið gjordi í 2018 fyrstu skipaðu royndirnar við at stuðla vinnu ph.d.-verkætlanum. Stuðulin varð fingin til vega úr einum privatum grunni.

Fleiri fyrítókur hava víst áhuga fyri skipanini. Royndirnar higartil vísa, at hendan skipanin er eins væl egað í Føroyum, sum aðrastaðni.

“

Um føroyskar fyritókur framhaldandi skulu vera kappingarfórar, er sera týdningarmikið at leggja stóran dent á granskning og menning. Betri útbúgvín fólk og granskning serliga innan náttúruvísindi og tökni skapa betri möguleikar fyrir at umseta nýggjastu vitanina til menning av verandi og nýggjum vörum og tænastum.

MARITA RASMUSSEN

Stjóri í Føroya Arbeiðsgevarafelag/Vinnuhúsinum

“ Títtleikin av CTD-sjúkuni er nógv storri í Føroyum enn nakra aðrastaðni í verðini. Vit hava tí tær bestu fortreytirnar fyri at granska í sjúkuni.

JAN RASMUSSEN

læknin, ph.d., á Landssjúkrahúsinum

GRANSKING Í CTD HEVUR BJARGAÐ MANNALÍVUM

Títtleikin av CTD-sjúkuni í Føroyum er nógv tann hægsti í verðini. Ein av 300 føroyingum hava sjúkuna. Í øðrum londum er talið av sjúkum 1 av 40.000.

– Hetta gevur okkum tær bestu fortreytir at granska sjúkuna. Okkara gransking gagnar ikki bert føroyingum, men øllum kring heimin, ið hava sjúkuna, sigur Jan Rasmussen, sum hevur granskað CTD í fleiri ár.

Hann hevur greinað úrslitini av tí stóru CTD kanningini, ið varð gjørd í Føroyum fyri nøkrum árum síðani.

– Vit vistu einki um sjúkuna. Nú vita vit, at fleiri slög av CTD eru, og at umleið 60 føroyingar hava tað ringa slagið, ið kann elva til brádligan deyða. Tey eru, eins og øll onnur staðfest við CTD, sett í viðgerð og verða neyvt fylgd av granskumarum, sum á tann hátt fáa alsamt meira vitan um sjúkuna, og hvussu hon skal viðgerast.

– Tað er einki at ivast í, at vitanin, ið vit hava fингið til vega, hevur fyribyrgt fleiri óvæntaðum deyðsföllum, sigur Jan.

“Málsligu fórleikarnir hjá teimum yngstu børnunum hava stóra ávirkan á, hvussu tey klára seg seinni í lívinum.

SISSAL M. RASMUSSEN

Cand. mag. í talu-, hoyri- og lesifröði
Ph.d.-lesandi á Føroyamálsdeildini

NÝGGJ VITAN SKAL MENNA MÁLIÐ HJÁ BØRNUM

Stórur munur er á, hvussu nógv orð 2 ára gomul børn duga. Summi duga 50 orð, onnur 600. Tað er ein av niðurstøðnum í ph.d. verkætlani hjá Sissal M. Rasmussen um málmenning hjá fóroyskum børnum.

– Málsligu fórleikarnir hjá teimum yngstu børnunum hava stóra ávirkan á, hvussu tey klára seg seinni í lívinum. Málið hevur serliga stóran týdning fyri, hvussu væl børnini læra at lesa, sigur hon.

Sissal hevur ment ein norm fyri, hvussu nógv orð børn duga í miðal, tá tey eru millum 8 mánaðir og 3 ár. Normurin kann kortleggja orðfeingið hjá tí einstaka

barninum. Tað gevur teimum, sum eru um barnið, eina vitan, ið tey kunnu brúka til at stimbra málførleikan hjá barninum.

– Umhvørvið hjá børnunum hevur stóran týdning fyri, hvussu tey ogna sær málið. Tey vaksnu, sum eru um børnini, mugu vita, hvussu børn mennast málsliga, so at tey kunnu stuðla teimum á best möguligan hátt.

– Tað er tí umráðandi, at nýggja vitanin um málmenningina hjá fóroyskum børnum verður miðlað til foreldur, námsfröðingar og onnur, ið eru um børnini, sigur Sissal.

FAKTA UM GRANSKINGARRÁÐIÐ

- Granskingarráðið er sjálvstóðugur almennur stovnur, sum hevur sum endamál at stuðla gransking.
- Vit geva einstaklingum ráð og vegleiðing.
- Vit lata fíggjarligan stuðul til verkætlani og útgávur.
- Vit veita myndugleikum ráðgeving og tænastur.
- Vit eru bindilið millum Føroyar og umheimin á granskingarøkinum.
- Vit kunna alment um gransking.
- Vit arbeiða fyrir at betra karmar og kor fyrir gransking.
- Stovnurin hevur eina nevnd og eina fyrisiting. Í nevndini eru 7 limir. Í fyrisitingini eru 4 starvsfólk, tilsamans 2,9 ársverk.

GRANSKINGARRÁÐIÐ

Bryggjubakki 12

Postsmoga 259

FO-110 Tórshavn

Tel. +298 567800

www.gransking.fo

gransking@gransking.fo

 facebook.com/gransking

 twitter.com/GranskingFO

 linkedin.com/company/research-council-faroe-islands

 instagram.com/gransking/